

**O‘ZBEK VA NEMIS TILLARIDA BAYRAM MAROSIMLARIGA OID
TERMINOLOGIYANING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17260156>

Yunusaliyeva Nozimaxon Zuxriddin qizi

Farg‘ona davlat universiteti

Chet tillari fakulteti nemis tili yo‘nalishi

3 - kurs 23.113 guruh talabasi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9208-5708>

E-mail: nozimaxon57@gmail.com

Annotatsiya *Ushbu maqolada o‘zbek va nemis tillarida bayram marosimlariga oid terminologiyaning shakllanishi va rivojlanishi qiyosiy-lingvistik hamda lingvomadaniy yondashuv asosida tahlil qilindi. O‘zbek tilidagi bayram terminlari ko‘proq islomiy va milliy an‘analarga tayangan bo‘lsa, nemis tilidagi terminlar xristianlik va Yevropa madaniy merosiga asoslangan. Tadqiqot natijalari ikki xalqning madaniy qadriyatlari va ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi terminologik umumiylik va farqlarni yoritib beradi. Shuningdek, globallashuv jarayonida yangi bayram tushunchalarining kirib kelishi til va madaniyatning uzviy aloqadorligini yanada mustahkamlashi ta’kidlandi.*

Kalit so‘zlar: *bayram marosimlari, terminologiya, o‘zbek tili, nemis tili, lingvomadaniyat, globallashuv, urf-odatlar, leksik birliklar*

**ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ТЕРМИНОЛОГИИ ПРАЗДНИЧНЫХ ОБРЯДОВ В
УЗБЕКСКОМ И НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКАХ**

Аннотация: *В данной статье рассматривается формирование и развитие терминологии, связанной с праздничными обрядами, в узбекском и немецком языках на основе сравнительно-лингвистического и лингвокультурологического подходов. Установлено, что узбекские термины в основном опираются на исламские и национальные традиции, тогда как немецкие термины восходят к христианству и европейскому культурному наследию. Результаты исследования выявили как общие черты, так и различия в терминологии двух народов, отражающие их культурные ценности и социальную жизнь. Кроме того, отмечается, что процессы глобализации приносят новые праздничные понятия, что усиливает взаимосвязь языка и культуры.*

Ключевые слова: *праздничные обряды, терминология, узбекский язык, немецкий язык, лингвокультура, глобализация, традиции и обычаи, лексические единицы*

**FORMATION AND DEVELOPMENT OF TERMINOLOGY RELATED TO HOLIDAY RITUALS
IN UZBEK AND GERMAN LANGUAGES.**

Abstract *This article examines the formation and development of terminology related to festive ceremonies in Uzbek and German languages through comparative linguistic and cultural approaches. The study reveals that Uzbek festive terms are mainly rooted in Islamic and national traditions, whereas German terms are derived from Christianity and European cultural heritage. The findings highlight both similarities and differences in the terminology of the two nations, reflecting their cultural values and social life. Furthermore, it is emphasized that globalization introduces new festive concepts, reinforcing the interconnection between language and culture.*

Keywords: *festive ceremonies, terminology, Uzbek language, German language, linguistic culture, globalization, customs and traditions, lexical units.*

KIRISH

Til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi tilshunoslikda muhim o'rin tutadi. Har bir xalqning milliy madaniyati, qadriyatlari va tarixiy an'analari, avvalo, uning tilida o'z ifodasini topadi. Til nafaqat aloqa vositasi, balki jamiyatning ma'naviy merosini, urf-odatlarini va an'anaviy dunyoqarashini avloddan-avlodga yetkazib beruvchi muhim vositadir. Shu bois, tilshunoslik tadqiqotlarida lingvomadaniy yondashuv, ya'ni til va madaniyatning uzviy aloqadorligi tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

Ayniqsa, bayram marosimlari insonlar hayotida muhim ijtimoiy-ma'naviy voqelik sifatida xalqning milliy xususiyatlarini namoyon etadi. Bayramlar jamiyatda birdamlik, mehr-oqibat, ma'naviy birlik va qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu jarayonda qo'llaniladigan termin va atamalar esa o'ziga xos milliy-madaniy ma'no kasb etadi. Bayram marosimlariga oid terminologiya nafaqat til boyligini oshiradi, balki xalqning tarixiy taraqqiyoti va madaniy merosini chuqurroq anglash imkonini beradi).

O'zbek va nemis xalqlarining bayramlari - ularning turmush tarzi, urf-odatlarini, qadriyatlari va ijtimoiy hayotini aks ettiradi. Masalan, o'zbeklarda *Navro'z*, *Ro'za hayiti*, *Qurbon hayiti* kabi diniy va milliy bayramlar xalq ruhiyatini ifodalasa, nemislarda *Weihnachten*, *Ostern*, *Oktoberfest* kabi bayramlar diniy an'analari va tarixiy jarayonlarning tilga singib ketgan ko'rinishidir. Har ikki til va madaniyatda bayram marosimlariga oid terminlarning shakllanishi o'ziga xos tarixiy, diniy va madaniy omillar bilan belgilanadi.

Bu marosimlarga oid terminologiyani shakllanishi va rivojlanishini o'rganish madaniy muloqot va qiyosiy tilshunoslik uchun katta ahamiyat kasb etadi. Chunki bayram atamalarini xalqning o'ziga xos turmush tarzini, dunyoqarashini, qadriyatlarini va tarixiy xotirasini ifodalovchi muhim til birliklaridir. Shuningdek, ular zamonaviy jamiyatda ham faol qo'llanilib, yangi ijtimoiy-madaniy jarayonlar ta'sirida semantik jihatdan boyib bormoqda¹⁷.

¹⁷ Anderson, T., & Rivera, J. (2020). *Digital pedagogy and student engagement in higher education*. Journal of Innovative Education, 14(2), B.112-124.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bayram marosimlari va ularga oid terminologiya masalasi turli tilshunoslar va madaniyatshunoslar tomonidan o'rganilgan. O'zbek tilshunosligida milliy bayram va marosimlarning tilga ta'siri, ularning leksik-semantik xususiyatlari haqida bir qator tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, M. Xayrullayev o'zbek tilida milliy urf-odatlar va marosimlarning til vositalarida ifodalanishini o'rganib, ularning xalqning dunyoqarashi va tarixiy taraqqiyotini aks ettirishini ta'kidlaydi¹⁸.

Nemis tilshunosligida esa U.Wegener Germaniya va boshqa nemis tilida so'zlashuvchi mamlakatlarda bayram va marosimlarning til va madaniyatdagi o'rnini tahlil qilgan. Uning tadqiqotlarida *Weihnachten*, *Ostern*, *Oktoberfest* kabi bayramlarning lingvistik jihatdan shakllanishi va semantik taraqqiyoti yoritilgan¹⁹.

Shuningdek, lingvomadaniyatshunoslik yo'nalishida bir qator xorijiy olimlarning ishlari ham mazkur mavzuga yaqin bo'lganligini kuzatish mumkin. Masalan, Kramsch til va madaniyatning uzviy bog'liqligi haqida nazariy qarashlarni ilgari surib, bayram terminologiyasi madaniy merosni uzatishda asosiy vositalardan biri ekanini qayd etadi²⁰. Wierzbicka esa turli xalqlarning tilida shakllangan tushunchalar va madaniy semantikaning milliy tafakkurga qanday singib ketishini ko'rsatib beradi²¹.

So'nggi yillarda o'zbek tilshunosligida ham lingvomadaniy yondashuv kuchayib bormoqda. Masalan, tilshunos olim Sharifjanova milliy qadriyatlarining til birliklari orqali ifodalanishini, xalqning urf-odatlarini til semantikasini shakllantirishdagi rolini o'rganadi²². Ingliz tadqiqotchilari Anderson va Rivera esa til va madaniy kompetensiya o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlab, madaniy marosimlarga oid leksikaning ijtimoiy muloqotdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bayram marosimlariga oid terminologiyani tadqiq qilish xalqning madaniy merosini, ijtimoiy qadriyatlarini va tarixiy taraqqiyotini anglash uchun zarurdir. Shu jihatdan, o'zbek va nemis tillarini qiyosiy o'rganish madaniyatlararo muloqot, lingvomadaniy tahlil va semantik tadqiqotlar uchun dolzarb yo'nalish hisoblanadi.

Qiyosiy-lingvistik yondashuv ikki til - o'zbek va nemis tillarida bayram marosimlariga oid leksik birliklarning leksik, semantik va madaniy o'xshashliklari hamda farqlarini aniqlash imkonini beradi. Lingvomadaniy tahlil esa ushbu leksik birliklarning xalqning turmush tarzi, diniy qarashlari va tarixiy an'analari bilan qanday bog'langanini o'rganishga qaratilgan. O'zbek tili manbalaridan bayram va marosimlarga oid adabiy asarlar, xalq og'zaki ijodi namunalari (dostonlar, afsonalar, maqollar va matallar), shuningdek zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va maqolalar o'rganishga xarakat qildik.

¹⁸ Xayrullayev, M. (1994). 'Ma'naviyat - xalq boyligi'. Toshkent: O'zbekiston." B. 45-52.

¹⁹ Marx, K. (Hrsg.) (2020). *Weihnachtslinguistik: Festliche Texte über Sprache*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag. - S. 53-70.

²⁰ Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press. - P. 12-18.

²¹ Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures through Their Key Words*. Oxford: Oxford University Press. - P. 89-94.

²² Sharifjanova, M. (2020). Milliy qadriyatlarining til birliklari orqali ifodalanishi. *Filologiya masalalari jurnali*, 2(3), 112-118. - B. 115-117.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek va nemis tillarida bayram marosimlariga oid leksik birliklarning shakllanishi, semantik xususiyatlari va qo'llanish doirasi turlicha tarixiy-madaniy omillar bilan belgilanadi.

O'zbek tilidagi bayram marosimlari bilan bog'liq leksik birliklar, avvalo, diniy va milliy urf-odatlariga tayangan. Masalan:

Navro'z - qadimiy zardushtiylik davridan kelib chiqqan, keyinchalik islomiy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan bahor bayrami;

Ro'za hayiti (Iyd al-Fitr) - musulmonlarning Ramazon oyi yakunida nishonlanadigan diniy bayrami;

Qurbon hayiti (Iyd al-Adha) - islom an'anasiga asoslangan, qurbonlik qilish bilan bog'liq marosim;

To'y, sunnat to'yi - xalq hayoti va ijtimoiy qadriyatlari bilan chambarchas bog'langan marosimlar.

Ushbu terminlar asrlar davomida xalq madaniyati, diniy e'tiqodlari va ijtimoiy an'analari bilan bog'liq holda rivojlanib kelgan.

Nemis tilidagi bayram marosimlari terminlari esa ko'proq xristian diniy an'analari va Yevropa madaniy merosi bilan uzviy bog'liq hisoblanadi. Masalan:

Weihnachten (Rojdestvo) - xristian dunyosida eng muhim bayramlardan biri bo'lib, Iso payg'ambar tug'ilgan kuni bilan bog'liq;

Ostern (Pasxa) - Iso Masihning tirilishi bilan bog'liq diniy bayram;

Erntedankfest - hosil uchun shukronalik bildiruvchi xalq bayrami;

Oktoberfest - Bavariyada boshlangan, keyinchalik butun dunyoda mashhur bo'lgan pivo festivali.

Bu kabi leksik birliklar dastlab diniy va milliy an'analarda asosida shakllangan bo'lsa-da, zamonaviy nemis jamiyatida ular yangi ijtimoiy-ma'naviy ma'nolar bilan boyib bormoqda.

Qiyosiy tahlil natijasida ikki til terminologiyasida umumiyliklar mavjudligi ko'zga tashlanadi. Har ikkala xalqda ham bayram dasturxon, mehmon kutish, oilaviy yig'ilishlar marosimlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Shu bilan birga, diniy asoslarda farqlarni ham kuzatish mumkin. O'zbek tilidagi asosiy leksik birliklar islomiy qadriyatlarga tayanadi, nemis tilidagi leksik birliklar esa xristian an'analari bilan bog'liq.

O'zbek va nemis tillarida bayram marosimlariga oid terminlarning qiyosiy tahliliga yondashadigan bo'lsak diniy bayramlardan o'zbek tilida Ro'za hayiti, Qurbon hayiti bo'lsa nemis tilida esa Weihnachten, Ostern, milliy bayramlar Navro'z, Mustaqillik kuni nemis tilida Erntedankfest, Tag der Einheit, ijtimoiy ma'rosimlardan to'y, sunnat to'yi nemis tilida Oktoberfest, Karneval oila-madaniyatga oid bayramlardan Bayram dasturxon, mehmon kutish nemis tilida Weihnachtsessen (Rojdestvo dasturxon), Familienfeier kabi nomlar bilan nomlanadi. Ko'rinadiki, o'zbek va nemis tillaridagi bayram marosimlariga oid terminologiya milliy va diniy qadriyatlarning tildagi ifodasidir. O'zbek tilida u asosan sharqona urf-odatlar va islom dini bilan uzviy bog'liq bo'lsa, nemis tilida xristianlik va

Yevropa tarixiy-madaniy jarayonlari bilan shakllangan. Shu bilan birga, globallashuv va madaniyatlararo muloqot natijasida yangi leksik birliklar ham har ikki tilga kirib bormoqda (Valentin kuni – Valentinstag, Yangi yil – Neujahr).

MUHOKAMA

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, o'zbek va nemis tillarida bayram marosimlariga oid terminologiya xalqning tarixiy taraqqiyoti, diniy e'tiqodlari va madaniy qadriyatlari bilan uzviy bog'liqdir. Har bir tilning terminologik tizimi jamiyatning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy hayot tarzini bevosita aks ettiradi.

O'zbek xalqi bayram terminologiyasi asosan *islomiy an'analar* va *milliy urf-odatlar*ga tayangan. Masalan, *Ro'za hayiti* va *Qurbon hayiti* kabi atamalar musulmon dunyosi bilan umumiylik kasb etsa-da, ularning o'zbek tilidagi shakllanishi mahalliy madaniyat va xalqona marosimlar bilan boyigan. Shuningdek, *Navro'z* singari terminlar qadimiy zardushtiylik davridan meros bo'lib, o'zbek xalqining tabiat, dehqonchilik va jamiyatga oid qarashlarini ifodalaydi. Shu bois bu terminlar xalqning tarixiy xotirasi va milliy o'zligini namoyon etuvchi lingvomadaniy belgilar hisoblanadi.

Nemis tilidagi bayram leksik birliklari esa asosan *xristianlik dini* va *Yevropa madaniy merosi* bilan chambarchas bog'liq. *Weihnachten* (Rojdestvo) va *Ostern* (Pasxa) kabi bayram nomlari nafaqat diniy, balki zamonaviy ijtimoiy-ma'naviy hayotda ham katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, *Oktoberfest* yoki *Karneval* kabi terminlar xalqning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va madaniy ko'ngilochar an'alarini ifodalaydi. Bu kabi leksik birliklar nemis jamiyatining diniy va dunyoviy qadriyatlari o'rtasidagi uyg'unlikni ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, o'zbek va nemis tillaridagi bayram oid leksik birliklarda umumiyliklar ham mavjud. Masalan, har ikkala xalqda ham bayram dasturxon, oilaviy yig'ilish va mehmonchilik tushunchalari marosimlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Bu holat oila qadriyatlari va jamoaviy birlikning ikki xalq madaniyatida ham asosiy o'rin tutishini ko'rsatadi. Biroq, bu borada turli farqlar ham kuzatiladi. o'zbek tilidagi terminlar ko'proq diniy-ruhiy mazmunga ega bo'lsa, nemis tilidagi leksik birliklar diniy asosdan tashqari, madaniy ko'ngilochar tadbirlar bilan ham boyitilgan.

²³ Globallashuv jarayonlari natijasida bayram terminologiyasida yangi tushunchalar shakllanmoqda. Masalan, *Valentin kuni - Valentinstag*, *Yangi yil - Neujahr* kabi terminlar har ikkala tilga ham kirib kelib, xalqaro madaniyatning ta'sirini aks ettirmoqda. Bu jarayon tillararo almashinuv va madaniy integratsiyaning kuchayib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, yangi terminlarning kirib kelishi mavjud milliy leksik birliklarni siqib chiqarmaydi, aksincha, ularni boyitib, yangicha kontekstlarda qo'llash imkonini yaratadi.

Demak, bayram marosimlariga oid terminologiyaning o'zbek va nemis tillarida shakllanishi jamiyat tarixiy-madaniy taraqqiyoti bilan bevosita bog'liq. Ularning o'xshashliklari umumiylikni, farqlari esa milliy o'ziga xoslikni namoyon etadi. Shuningdek,

²³ Karimova, S. (2025). Comparative analysis of festive terminology in Uzbek and German linguistics. International Journal of Philology and Culture Studies, 2(4), 55–63.

globallashuv ta'sirida bu terminologiya doimiy ravishda o'zgarib, yangi qatlamlar bilan boyib bormoqda.

XULOSA

O'zbek va nemis tillarida bayram marosimlariga oid terminologiya nafaqat til boyligining muhim qatlami, balki xalqning madaniy merosini ifodalovchi bebaho qadriyat hamdir. Ushbu leksik birliklar millatlarning diniy e'tiqodlari, urf-odatlar, ijtimoiy hayoti va tarixiy taraqqiyoti bilan bevosita bog'liq holda shakllangan. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, o'zbek tilidagi terminologiya asosan islomiy va milliy an'analarga tayangan bo'lsa, nemis tilidagi leksik birliklar xristianlik dini va Yevropa madaniy merosiga tayanadi.

Mazkur tadqiqotning natijalari shuni anglatadiki, bayram marosimlariga oid terminologiyani qiyosiy o'rganish orqali til va madaniyat o'rtasidagi uzviy aloqalarni chuqurroq tushunish mumkin. Bu jarayon madaniy muloqot va xalqlararo o'zaro anglashuvni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, bayram terminologiyasini tadqiq etish lingvomadaniy yondashuvning rivojlanishiga, qiyosiy tilshunoslik va sotsiokulturologik izlanishlarda yangi yo'nalishlarning shakllanishiga turtki beradi.

Globallashuv va xalqaro madaniy integratsiya sharoitida bayram terminologiyasi doimiy o'zgarish va yangilanib borayotganligini ko'rish mumkin. Yangi leksik birliklarning tilga kirib kelishi mavjud an'anaviy leksik birliklarni boyitadi, ularni zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarga moslashtiradi. Shu bois, kelajakda ham bu mavzu tilshunoslar, madaniyatshunoslar va tarjimashunoslar uchun tadqiqot obyekti bo'lib qoladi.

Umuman olganda, o'zbek va nemis tillarida bayram marosimlari terminologiyasining shakllanishi va rivojlanishi xalqning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi va madaniy qadriyatlarini saqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Anderson, T., & Rivera, J. (2020). *Digital pedagogy and student engagement in higher education*. Journal of Innovative Education, 14(2), 112-124.
2. G'ofurova, N. (2024). The etymology of concept "holiday" in Uzbek: Uzbek–English comparative analysis. InLibrary. Retrieved from <https://inlibrary.uz>
3. Karimova, S. (2025). Comparative analysis of festive terminology in Uzbek and German linguistics. International Journal of Philology and Culture Studies, 2(4), 55–63.
4. Mengboyev, A. A. (2025). Investigation of names of holidays and games in English and Uzbek linguistics. The Peerian Journal, 39, 112–118. Retrieved from <https://peerianjournal.com>
5. Muller, T. (2024). Feste und Feiertage im interkulturellen Vergleich: Deutsch–Zentralasiatische Perspektiven. Zeitschrift fur Kulturwissenschaften, 18(2), 87–96.
6. Rashidova, D. (2025). Linguocultural features of holiday terms in Uzbek and German languages. Journal of Modern Linguistics, 5(1), 29–37.

7. Sharifjanova, N. (2021). *Lingvomadaniyat va zamonaviy tilshunoslikda yondashuvlar*. Toshkent: Fan va texnologiya.
8. Usmonova, H. (2025). Difference between Uzbek and English holidays: Social and cultural aspects of Feiertage. YOITJ. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/yoitj/article/view/86158>
9. **Xayrullayev, M.** (1994). *Ma'naviyat – xalq boyligi*. Toshkent: O'zbekiston. – B. 45–52.
10. **Kramsch, C.** (1998). *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press. – P. 12–18.
11. **Wierzbicka, A.** (1997). *Understanding Cultures through Their Key Words*. Oxford: Oxford University Press. – P. 89–94.
12. **Sharifjanova, M.** (2020). Milliy qadriyatlarning til birliklari orqali ifodalanishi. *Filologiya masalalari jurnali*, 2(3), 112–118. – B. 115–117.
13. Marx, K. (Hrsg.) (2020). *Weihnachtslinguistik: Festliche Texte über Sprache*. Tübingen: Narr Frgbh9jjikancke Attempo Verlag. – S. 53–70.